

زنان و آزادی

نویسنده: نجلا رفیع

فارغ التحصیل رشته حقوق و علوم سیاسی دانشگاه بلخ

چکیده

زنان نیمی از جمعیت هر جامعه را تشکیل می دهند و می توانند در بخش های اجتماعی، سیاسی، اقتصادی و فرهنگی یکی از بخش های تولیدی جامعه را تشکیل دهند. مشارکت زنان در بخش های اجتماعی بسیار تاثیر گذار بوده و می توانند در رشد و انکشاف جامعه نقش بسیار موثری را ایفا نمایند. زن در دین مقدس اسلام از جایگاه بالایی برخوردار است. در صدر اسلام نمونه های زیادی از نقش و آزادی زنان وجود دارد. زنانی که نه تنها در رشد و گسترش اسلام نقش فعالی داشتند بلکه در بخش های سیاسی، اجتماعی، اقتصادی و فرهنگی مشارکت نموده و موفقیت های زیادی را برای خود و جامعه اسلامی کسب کرده اند. زنان باید این حق را داشته باشند که در بخش های سیاسی، اجتماعی، اقتصادی و فرهنگی حضور فعال داشته باشند و در روشنی احکام اسلامی و شریعت محمدی بتوانند حضور فعال در جامعه داشته و نقش شان را در رشد و توسعه جامعه ایفا نمایند. با توجه به این که یکی از مسایل مهم توسعه، بهره گیری از استعدادها و توانایی های همه اقشار جامعه است براین اساس، باید شرایط فراهم شود که در آن همه اقشار جامعه اشتراک فعالانه داشته و از تمام مزایای سیاسی، اقتصادی و فرهنگی بهره مند شوند. زنان تنها زمانی می توانند از استعدادها و نیروهای خود استفاده نمایند که به آنان حق آزادی داده شود و بتوانند در فعالیت های اجتماعی حضور یابند. دین مقدس اسلام به شدت در مورد آزادی تاکید نموده و انسان را آزاد از هر نوع وابستگی می داند. بنا در مطابقت با شریعت اسلامی زنان باید از حق آزادی برخوردار شوند و زمینه فعالیت در اجتماع برای آنان فراهم شود.

واژه گان کلیدی: زنان، آزادی، دین مقدس اسلام، مشارکت سیاسی، مشارکت اقتصادی.

مقدمه

زنان یکی از مهمترین گروه های اجتماعی را تشکیل می دهند. زنان می توانند نقش بسیار تعیین کننده و حساسی را در فعالیت های اجتماعی ایفا نمایند و هم چنان در توسعه پایدار جامعه، مسولیت های بسیار جدی و تعیین کننده را به انجام برسانند.

زنان به عنوان یکی از بخش های اصلی اجتماع، از تاثیر و جایگاه بسیار بالایی در جامعه برخوردار هستند. آنان نه تنها در خانواده بلکه در اجتماع و در بخش های اجتماعی، سیاسی، اقتصادی و فرهنگی می توانند نقش موثری را ایفا نمایند. نقش و جایگاه زنان در خانواده تعیین کننده نقش و جایگاه آنان در اجتماع است.

زن در اسلام از مقام منحصر به فردی برخوردار است مقامی که چیزی شبیه آن نیست و در هیچ نظام و جامعه غیر اسلامی نمی توان همانند آن را پیدا کرد. یکی از عالی ترین برنامه های اسلام در مورد جامعه این است که اسلام حقوق زنان را به رسمیت شناخت و برای آنان ارزش و احترام قایل شد.

این در حالی است که قبل از اسلام، زن به عنوان موجود بی ارزش شناخته می شد و از هیچ گونه حقوقی برخوردار نبود. گر چه اسلام برای زنان شرایط و قوانین ویژه را تعیین کرده ولی در مقابل، حقوق شایسته را برای آنان در نظر گرفته است که رعایت آن می تواند موجب تعالی و پیشرفت اجتماع شود.

یکی از مباحث ضروری در توسعه، میزان بهره گیری و بکار گیری استعداد ها و توانایی های افراد جامعه است. به گونه که همه اقشار جامعه باید در روند توسعه سهیم باشند و در این میان، از نقش و جایگاه که زنان می توانند در رشد و انکشاف جامعه داشته باشند نمی توان غافل شد. زیرا زنان نیمی از جمعیت هر جامعه را تشکیل می دهند و در صورت کنار گذاشتن آنها نه تنها نیمی از استعداد های جامعه بی بهره باقی می ماند بلکه می تواند تاثیر منفی در رشد و انکشاف جامعه داشته باشد.

بهره‌گیری از استعدادها‌ی زنان زمانی ممکن است که زنان از آزادی برخوردار باشند و زمینه حضور در فعالیت‌های اجتماعی، اقتصادی، فرهنگی و سیاسی برای آنان فراهم شود.

بر این اساس، اصلی‌ترین پرسش تحقیق حاضر این است که:

عمده‌ترین آزادی‌های که زنان در دین مقدس اسلام و اجتماع از آن برخوردارند، کدام‌ها است؟

هم‌چنین این تحقیق به سوالات فرعی ذیل نیز پاسخ می‌دهد:

۱- جایگاه و مقام زن در دین مقدس اسلام چگونه است؟

۲- مشارکت زنان در مسایل سیاسی چگونه است؟

۳- مشارکت زنان در مسایل اقتصادی چگونه است؟

۴- زنان از چه نقشی در مسایل اجتماعی و فرهنگی برخوردارند؟

اهمیت تحقیق

زنان نیمی از جمعیت هر جامعه را تشکیل می‌دهند و می‌توانند از نقش و تاثیر بسیار بالایی در رشد و توسعه جامعه برخوردار باشند اما در صورتی که زنان نتوانند در فعالیت‌های اجتماعی اشتراک نموده و سهم فعالی در جامعه نداشته باشند، نیمی از استعدادها، توانایی‌ها و ظرفیت‌های جامعه بی‌بهره باقی می‌ماند و این موضوع می‌تواند باعث عقب‌ماندگی و توسعه نیافتگی جامعه شود. بنا به اهمیت تحقیق حاضر در این است که ما را کمک می‌کند تا آزادی زنان را در راستای احکام دین مبین اسلام مورد بررسی قرار دهیم و با تبیین و روشن نمودن

آزادی های زنان در شریعت اسلامی، راهکار های را برای مشارکت آنان در فعالیت های اجتماعی ارایه نماییم، تا زنان بتوانند نقش و تاثیر خود را در فعالیت های اجتماعی نموده و باعث انکشاف و توسعه جامعه شوند.

اهداف تحقیق

این تحقیق شامل اهداف اصلی و فرعی می شود.

هدف اصلی تحقیق حاضر، بررسی و شناخت آزادی زنان در اجتماع مطابق با احکام دین مقدس اسلام است.

اهداف فرعی این تحقیق شامل موارد ذیل می شود:

- ۱- بررسی و شناخت جایگاه و نقش زنان در دین مقدس اسلام
- ۲- بررسی و شناخت مشارکت زنان در مسایل سیاسی و اقتصادی
- ۳- بررسی و شناخت مشارکت زنان در مسایل اجتماعی و فرهنگی.

فرضیه تحقیق

فرض ما بر این است که از آن جایگاه زنان از جایگاه بالایی در دین مقدس اسلام برخوردار هستند و اسلام زنان را دارای حقوق و وجایب می داند که در مطابقت با فطرت و توانایی های آنها برای زنان اعطا شده است، بر این اساس، زنان از آزادی های بسیاری برخوردار هستند و می توانند در مطابقت با احکام و شریعت اسلام در اجتماع حضور یافته و نقش و سهم شان را در رشد و انکشاف جامعه اجرا نمایند.

روش تحقیق

روش تحقیق حاضر تحلیلی – توصیفی است و برای جمع آوری اطلاعات از شیوه کتابخانه ای، اسنادی و اینترنتی استفاده شده است.

ساختار تحقیق

تحقیق حاضر در سه بخش ساختار بندی شده است:

بخش اول: جایگاه و نقش زنان در دین مقدس اسلام

بخش دوم: مشارکت زنان در اجتماع

بخش سوم: زنان و آزادی.

بخش اول

جایگاه و نقش زنان در دین مقدس اسلام

زن در دین مقدس اسلام از جایگاه بالایی برخوردار است و اسلام برای زنان مقام والایی را در نظر گرفته است. چنانچه در حدیث آمده که بهشت زیر پای مادران است و یا از دختران به عنوان رحمت یاد شده است.

دین مقدس اسلام برای زنان و مردان حقوق را در نظر گرفته است که برخی از این حقوق عمومی بوده و مربوط به زن و مرد می‌گردد و برخی دیگر از آنها خصوص بوده و صرفاً به مسایل مربوط به زنان بر می‌گردد.

حقوق عمومی همان حقوق ضروری انسان است زیرا انسان زمانی که در جامعه و دولتی زندگی می‌کند از شهروندان آن به شمار می‌آید و بی‌نیازی اش از این حقوق ممکن نیست. این حقوق برای پشتیبانی انسان از خود و محافظت از آزادی، کرامت و انسانیتش مانند: آزادی رفت و آمد، انتخاب مسکن و غیره وضع شده است. (زیدان، ۱۳۹۴، ص. ۶۷)

دین مقدس اسلام برای زنان و مردان مجموعه از حقوقی را در نظر گرفته است این حقوق عبارتند از: حق زندگی، حق احترام و کرامت انسان، حق عدل و انصاف، حق آزادی، حق تحصیل علم، حق نفقه، حق کار، حق مصونیت محیط شخصی افراد، حق هجرت در وقت ضرورت، حق زندگی خوب، حق مصونیت مالکیت و حق دسترسی به زندگی اجتماعی.

این هم قابل یاد آوری است که در اسلام حقوق اساسی نه توسط انسان، مقنن یا دولت، بلکه توسط خداوند ج اعطا گردیده است و بشر حق منسوخ نمودن و یا منسوخ دانستن آن را ندارد. (حسن، ۱۳۹۴، ص. ۲۳۱)

حقوق و وجایب که از طرف اسلام برای زنان و مردان تعیین شده دارای مساوات هستند اما یکسان نیستند. زیرا فطرت زن و مرد با هم متفاوت است. امروزه برخی از کشور های که زن و مرد را دارای حقوق و توانایی های یکسان می‌دانند در رابطه به این موضوع دچار مشکلات شده اند. زنان در این کشور ها با مشکلات در زمینه کاری

روبه رو هستند زیرا زنان توانایی بالایی برای انجام کار های شاقه را ندارند و اگر مجبور شوند چنین کار های را برای امرار معاش انجام بدهند احتمال دارد با مشکلات در زمینه سلامتی روبه رو شوند.

گرچه ممکن است زنان توانایی انجام کار های شاقه و دشوار را نداشته باشد اما این دلیلی برای این نیست که زنان نباید در بیرون از خانه کار کنند. بسیاری از کار های که امروزه توسط زنان انجام می شوند و نیاز جدی هم برای زنان در آن بخش ها احساس می شود. از سوی دیگر، تجربه ثابت کرده که زنان در برخی موارد نسبت به مردان می توانند بهتر و صادقانه تر رفتار کنند.

در آموزه های دینی ضمن تاکید بر مقام والایی زن و جایگاه مادر، ضرورت احترام و تلاش برای برآوردن حقوق مادران، به سلامت جسمی و روانی آنان توجه شده است و بر اساس اظهارات صاحب نظران در حوزه علوم اجتماعی، نقش محوری مادر در سازنده گی کشور موثر بوده، هم چنین دین مبین اسلام، مانع مشارکت زنان در فعالیت های اجتماعی، اقتصادی و سیاسی نشده و از این رو، از نگاه قرآن زن نقش موثری در اجتماع دارد و باید هم گام با مردان در مسایل مهم اجتماعی نقش آفرینی نمایند. (کبیری، زرداری، ۱۳۹۸)

از دید دین مقدس اسلام، زن از نگاه خلقت انسانی کامل است. جلوه نظام آفرینش و نهایت کمال زمانی است که انسان به سوی کمال حرکت کند و نیرو های بالقوه اش را به فعلیت برساند. خداوند متعال همه موجودات را بر اساس حکمت و هدفی آفریده است و مطابق با نیاز ها و توانمندی هایش برایشان حقوقی را تعیین کرده است.

قرآن تنها مجموعه قوانین نیست. محتویات قرآن صرفا یک سلسله مقررات و قوانین خشک بدون تفسیر نیست. در قرآن هم قانون است هم تاریخ و هم موعظه و هم تفسیر خلقت و هم هزاران مطلب دیگر. قرآن همان طوری که در مواردی به شکل بیان قانون دستورالعمل معین می کند در جایی دیگر، وجود و هستی را تفسیر می کند راز خلقت زمین و آسمان، گیاه، جوان و انسان، راز موت ها و حیات ها، ذلت ها، ترقی ها و انحطاط ها، ثروت ها و

فقر ها را بیان می کند. (مطهری، ۱۳۹۴)

یکی از مسایل که خداوند متعال در قرآن کریم به آن اشاره نموده و مسایل مربوط به آن را بیان کرده است مساله حقوق و مسایل مربوط به زنان است. دین مقدس اسلام برای زنان ارزش زیادی قایل شده است و مطابق با توانایی ها و نیرویش برایش وظایف داده شده است. اسلام برای زنان ارزش قایل است و او را از نگاه خلقت با مرد یکسان می داند این در حالی است که قبل از دین مقدس اسلام، زنان از جایگاه بالایی برخوردار نبودند و از بسیاری حقوق شان محروم بودند.

زنان در قبل از اسلام وضعیت اسف باری داشتند اما اسلام با روش های که داشت جایگاه اصلی آنان را احیا کرد و با اینکه اسلام تفاوت های بین زن و مرد را می پذیرد اما آنها را در آفرینش یکی می داند و ملاک برتری افراد را کمالات انسانی می داند. (خاص بانو، ۱۳۹۸)

بنا مساله حقوق زنان موضوع جدید نیست بلکه از زمان های سابق همیشه مورد بحث بوده است. دین مقدس اسلام هم به این موضوع اشاره نموده و برای زنان حقوق و وجایب را در نظر گرفته است.

در صدر اسلام زنان از حقوق و آزادی های بسیار بالایی برخوردار بودند این در حالی است که قبل از اسلام، زنان وضعیت بسیار ناگوار داشتند و از هیچ نوع حق و حقوقی برخوردار نبودند. در صدر اسلام نمونه های از زنان وجود دارد که هم در فعالیت های اجتماعی حضور فعال داشتند و هم موفقیت های زیادی را توانستند کسب کنند که در این جا به برخی از آنان اشاره می کنیم.

یگانه مدافع نبوت و ولایت در اسلام حضرت خدیجه بود وی از جمله اولین اشخاصی بود که به دین مقدس اسلام مشرف گردید.

بعد از اینکه حضرت خدیجه ایمان آوردند پیامبر ص به ایشان فرمود: «در حال حیات و هنگام مرگ پس از رحلت من جانشین من و ولی امر مرا شناختید و یکایک ایمه معصومین را باید بشناسی و از ایشان اطاعت کنی و دوستان

شان را دوست و دشمنان شان را دشمن بداری و از شیطان و انصار او و قبیله تمیم و عدی و بنی امیه و تابعین آنان بیزاری جوئی. (مطهری، ۱۳۹۴، ص. ۶۰)

حضرت خدیجه با تمام توان و تمام دارایی خود از پیامبر ص و اسلام دفاع کردند و تمام اموالش را در راه اسلام به مصرف رسانید و این خود نشانه آزادی آنان در اجتماع بود.

حضرت عایشه نمونه دیگری از زنان فعال در جامعه اسلامی بودند ایشان در راه ترقی جامعه اسلامی نقش بسیار بالایی را ایفا نمودند و احادیث زیادی هم از آنان روایت شده که بیانگر آزادی زنان در کسب علم و گسترش و آموزش دادن آن به دیگران است.

به همین دلیل برای توضیح بیشتر و درک بهتر از زنان مسلمان خصوصا در صدر اسلام و جایگاه شان در رشد اسلام و نقش تاثیر گذار آنان حتی در الگو بودن ایشان در زمان به بار نشستن، زمان رسول خدا را می توان به دو بخش تقسیم کرد:

۱ - زمان پرورش ایدیولوژی اسلام یعنی مکه

۲ - زمان ایجاد تمدن اسلامی یعنی مدینه.

در نتیجه می توان گفت زنان در شکل گیری تمدن اسلامی نقش زیادی را ایفا کرده اند و زنان زیادی فعالیت های اجتماعی مختلف را انجام داده و حضور فعالی در بخش های اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی و سیاسی ایفا نمودند همه این ها بیانگر این است که زنان در صدر اسلام از آزادی های زیادی برخوردار بودند.

بخش دوم

مشارکت زنان در اجتماع

زنان و مسایل سیاسی:

امروزه مشارکت زنان در مسایل سیاسی با موانع و چالش های زیادی روبه رو است. کلیشه های جنسیتی، باور ها و اعتقادات جامعه نسبت به عدم توانایی زنان در موضوعات سیاسی از مهم ترین این مسایل هستند.

کلیشه های جنسیتی عبارت از تصویر ذهنی و قالب بندی شده ای از رفتار های خاص مربوط به زنان و مردان، بدون آنکه مورد آزمون و بررسی قرار گرفته باشند. (فاطمه، تلوار، ذوذری، ص. ۵۰۸)

امروزه یکی از مسایل مهم در مورد زنان را مشارکت زنان در مسایل سیاسی تشکیل می دهد. گرچه این موضوع از یک قرن قبل به این طرف مورد توجه غرب قرار گرفته است ولی دین مقدس اسلام از چهارده قرن قبل به این موضوع اشاره کرده است. در صدر اسلام می توان به نمونه های زیادی اشاره کرد که در آن زنان در مسایل سیاسی اشتراک نموده و نقش موثری را ایفا کرده اند.

یکی از موضوعات که در دین مقدس اسلام از جایگاه بالایی برخوردار بود موضوع بیعت است. بیعت در صدر اسلام از مهم ترین جلوه های مشارکت سیاسی به شمار می رفت. اهمیت آن در دین مقدس اسلام به قدری بود که از آن در قرآن کریم نیز اشاره شده است.

اسلام با توجه به احترام که برای زنان قایل بود برای زنان هم حق داد تا در بیعت مسلمین اشتراک کنند و در این امر خلیفه سهیم باشند. این در حالی است که سابقه مشارکت زنان در کشور های غربی در امور سیاسی به چند سال قبل بر می گردد.

زنان در زمان های سابق و در دوران قبل از اسلام وضعیت نامناسبی داشتند و جامعه ارزش زیادی برای آنان قایل نبود. اما اسلام این حالت را دگرگون کرد و حقوق زیادی را برای زنان در نظر گرفت که یکی از موارد آن مشارکت زنان در مسایل مهم سیاسی بود.

بهترین شاهد بر این ادعا استقبال قابل توجه زنان از اسلام در مرحله دعوت پنهانی است که ۲۸ نفر از مومنین در این دوره زن بودند. به طور خلاصه می توان گفت اسلام با این که تفاوت های زن و مرد را می پذیرد و در وضع احکامی متناسب با این تفاوت ها می کوشد اما آنها را در آفرینش یکی می داند. (خاص بانو، ص. ۱۰)

بنا در نظام سیاسی اسلام زنان از همان نقش و جایگاه برخوردارند که برای مردان در نظر گرفته شده است و آنچه که برای مردان در نظر گرفته شده است کمتر از مردان نیست.

بیعت و هجرت از مفاهیم مهم و اساسی فرهنگ سیاسی اسلام و از حوادث مهم و تاثیر گذار تاریخ صدر اسلام می باشند. یافته های این پژوهش نشان می دهد که زنان مسلمان همپای مردان در این عرصه حضور فعال داشته و تاریخ ماندگاری از خود به یادگار نهاده اند. (محبوب، ۱۳۹۰، ص. ۷)

امروزه مشارکت زنان در برخی از موضوعات و بخش های سیاسی بیانگر این است که زنان نه تنها توانایی انجام مسایل و امور سیاسی را دارند بلکه در برخی از زمینه ها از قبیل مسولیت پذیری، عدالت و دوری از تقلب می توانند بهتر و موثر تر فعالیت کنند. بر این اساس، دولت باید زمینه کار را برای زنان فراهم نماید و در قسمت انجام وظایف تا حد امکان زمینه برای آنها فراهم شود. زیرا امروزه برخی از زنان، تنها نان آور خانه هستند و تمام مخارج خانواده به عهده خودشان است پس باید به زنان اجازه کار داده شود و با آنها تا حد امکان همکاری صورت بگیرد. از سویی دیگر، جامعه به کار زنان در برخی از زمینه ها نیاز دارد، به خصوص مسایل که مربوط به زنان است باید توسط خود زنان رهبری و مدیریت شود.

از آنجاییکه جامعه نیاز دارد زنان در برخی از مشاغل دولتی فعالیت کنند بر دولت واجب است با سازمان دهی درست و بررسی شده به شیوه مورد قبول، هر تعداد زنی را که مورد نیاز است را آموزش بدهد تا ابزار و راه های لازم را برای پدید آمدن زنان توانمند به منظور تصدی این گونه مشاغل فراهم سازد.

(زیدان، ۱۳۹۴، ص. ۱۹۲)

زنان و مسایل اقتصادی:

کار عمده ترین فعالیت زندگی انسان ها را تشکیل می دهد. کار به زندگی انسان ها معنی می دهد و علاوه بر کسب درآمد و ادامه زندگی، هویت تازه را به فرد می بخشد.

امروزه یکی از مسایل مهم در مورد زنان را مشارکت زنان در مسایل سیاسی تشکیل می دهد. گرچه این موضوع از یک قرن قبل به این طرف مورد توجه غرب قرار گرفته است ولی دین مقدس اسلام از چهارده قرن قبل به این موضوع اشاره کرده است. در صدر اسلام می توان به نمونه های زیادی اشاره کرد که در آن زنان در مسایل سیاسی اشتراک نموده و نقش موثری را ایفا کرده اند.

بر اساس آموزه های قرآنی هر مرد و زن حق کار دارند چه این کار برای کسب درآمد باشد یا به صورت رضا کارانه. ثمر هر کاری به کسی تعلق می گیرد که کاری را انجام داده است بدون توجه به این که زن است یا مرد. (حسن، ۱۳۹۴، ص. ۲۹۵)

به طور خلاصه عواملی را که موجب کار کردن می شود را می توان به شرح ذیل بیان کرد:

۱ - انسان باید انرژی خود را به شکل مطلوب آن به مصرف برساند تا بتواند تعادل را در زندگی اش برقرار نماید. کار کردن یکی از راه های مطلوب برای صرف انرژی است که تعادل بدن انسان را برقرار می سازد.

۲ - کار کردن باعث برقراری ارتباط فرد با جامعه می شود انسان به وسیله کار کردن می تواند در اجتماع قرار بگیرد.

۳ - فرد از طریق کار کردن می تواند خدمات و یا کالا های تولیدی اش را در جامعه عرضه نموده و نقش خود را در جامعه ایفا نماید.

۴ - کار کردن باعث کشف استعداد ها، توانای ها و مهارت های فرد می شود. و هم چنان باعث می شود که فرد در راستای توسعه مهارت ها و استعداد های خود اقدام کند.

۵ - کار کردن باعث استقلال مالی فرد می شود. انسان فقط زمانی می تواند یک فرد مستقل باشد که از وابستگی به دیگران رهایی یابد و شغل و درآمدی داشته باشد.

امروزه با توجه به جهانی شدن اقتصاد، نقش مشارکت مردم در تعیین سرنوشت خویش بیشتر از همیشه احساس می شود. (رنجریان، ص. ۹۱)

با توجه به این که زنان نیمی از جمعیت جامعه را تشکیل می دهند مشارکت آنها در بخش های اجتماعی و رشد جامعه لازم و ضروری است. مشارکت آنها در بخش های اقتصادی و اجتماعی می تواند یکی از بخش های تولیدی جامعه را تشکیل دهد.

از مهم ترین پیش شرط های رسیدن به توسعه در تمام کشور ها، استفاده از تمام امکانات و منابع موجود از جمله نیرو زنان است زنان در جامعه و توسعه نقش موثری دارند و می توانند در رسیدن به توسعه پایدار، مسولیت های جدی و سهمی را به عهده بگیرند. (نظری، حسینی، و دیگران، ص. ۱۶۲)

با توجه به اینکه، یکی از مسایل مهم توسعه، بهره گیری از استعداد ها و توانایی های همه اقشار جامعه است. بر این اساس، باید شرایطی فراهم شود که در آن همه اقشار جامعه اشتراک عادلانه داشته باشند و از تمام مزایای سیاسی، اقتصادی و اجتماعی بهره مند شوند.

به همین دلیل کشور های که در مسیر توسعه سازنده قرار دارند به این امر مهم پی برده اند که ضرورت ایجاد جامعه سالم در گرو وجود زنان فعال و موثر در جامعه می باشد. (علیزاده، ص. ۵۰)

برخی از فواید کار و اشتغال زنان را می توان به طور خلاصه در موارد ذیل بیان کرد:

- اشتغال زنان از بار مخارج خانه و زندگی می کاهد.
- باعث استقلال و توانمندی زنان می گردد.
- استقلال مالی زنان باعث رشد اقتصادی جامعه می شود.

متأسفانه زنان به خصوص در کشور های توسعه نیافته با مشکلات و موانع زیادی روبه رو هستند، برخی از این موانع عبارتند از:

- موانع فرهنگی
- موانع اجتماعی
- موانع اقتصادی

اگر جامعه بخواهد سعادت مند باشد و با مشکلات روبه رو نشود باید سرمایه گذاری مناسبی در رشد و توسعه اقتصادی زنان پیاده نماید. رشد و توسعه اقتصادی زنان در سایه بالا بردن آگاهی های آنان می تواند باعث رشد و انکشاف جامعه شود.

زنان و مسایل اجتماعی و فرهنگی

در تمام جوامع زنان نقش مهمی در خانواده و جامعه دارند. آنان می توانند در رشد و پیشرفت جامعه نقش بسیار موثری را ایفا کنند. زنان جز جدا ناپذیر از اجتماع را تشکیل می دهند و به عنوان بخشی از جامعه می توانند نقش بسیار بالایی در رشد و پیشرفت جامعه داشته باشند.

با توجه به این که زنان نیمی از جامعه را تشکیل می دهند مشارکت آنها در بخش های اجتماعی و رشد جامعه لازم و ضروری است. مشارکت آنها در بخش های اقتصادی و اجتماعی می تواند یکی از بخش های تولیدی جامعه را تشکیل دهد.

زن در تابلو که قرآن کریم در آیه ۳۵ سوره احزاب ترسیم می کند نیمه واقعی امت اسلامی است. نقش و سهم او در طی مدارج انسانی چون نقش و سهم مردان تعیین کننده است. (عزیزی، ص. ۸۷)

اسلام زنان را محترم می شمارد و حقوقی را به خصوص در مسایل اجتماعی برای آنان در نظر گرفته است چنانچه در حدیثی آمده است:

طبق روایات صحیح البخاری و مسلم، عمر بن خطاب خلیفه دوم تفاوت و تغییر رویکرد عرب جاهلی و جامعه محمدی ص را به زنان گوشزد کرده است. او به صراحت می گوید: « ما در دوران جاهلیت زنان را به هیچ می انگاشتیم و اسلام و قرآن بود که حقوق زنان و مردان را به رسمیت شناخت. » (عزیزی، ص. ۸۸)

اسلام دینی بود که زنان را دارای حقوق منحصر به فرد می دانست و در دین اسلام بهترین انسان ها کسانی هستند که خوش مشرب ترین رفتار را با خانواده شان دارند.

عبدالله فرزند عمر نیز تصریح می کند که در عصر پیامبر ص از ترس آنکه درباره ما وحی نازل نشود زبان و رفتار مان را نسبت به زنان مهار می کردیم. (عزیزی، ص. ۸۸)

زنان به عنوان گروه عظیم اجتماعی از آنجا که ارتباط موثری با گروه های اجتماعی دیگر دارند علاوه بر وظایف شخصی و خانواده گی نقش فعال را در پیشرفت های اجتماعی و توسعه پایدار آن ایفا می کنند. زن در اسلام از جایگاه منحصر به فردی برخوردار است مقامی که چیزی شبیه آن وجود ندارد.

زن در انجام مسولیت های شخصی و جمعی و هم چنین در پاداش برای اعمال نیکش با مرد برابر است او به عنوان یک شخصیت مستقل، دارای کیفیت های انسانی و قابل تمایلات معنوی شناخته شده است. (وارث، ۱۳۷۸، ص. ۱۷)

زن در کسب علم و دانش با مرد برابر است. زمانی که اسلام طلب علم را بر هر مسلمانی واجب نمود هیچ تفاوتی میان زن و مرد قایل نشد.

در حدود چهارده قرن قبل حضرت محمد ص اعلام کرد که طلب علم بر هر مسلمانی از زن و مرد واجب است. چنین اعلامی بسیار آشکار و روشن است و در طول تاریخ توسط مسلمانان به اجرا گذاشته شده است. (وارث، ص. ۱۸)

تاکید دین مقدس اسلام بر علم و دانش به گونه است که آیات ۱ الی ۴ سوره علق که اولین آیات قرآن کریم بود که بر حضرت محمد ص نازل شد، به این موضوع اشاره کرده است. در این سوره مبارکه از لفظ انسان استفاده شده است که دلالت بر زن و مرد می نماید.

هم چنان خداوند متعال در سوره زمر، کسانی که دارای علم و آگاهی هستند را با کسانی که از علم و آگاهی برخوردار نیستند را یکی نمی داند.

ترجمه: « بگو آیا کسانی که میدانند و کسانی که نمی دانند یکسانند؟ تنها خردمندان اند که پند پذیر اند.»

از دیدگاه قرآن کریم، علم نیاز اساسی برای داشتن دنیای عدل گستر دارد تا زندگی با آسایش و صلح واقعی در آن ممکن گردد. قرآن کریم تاکید بیشتری بالای اهمیت علم و آموزش حتی در شرایط جنگی می نماید. (حسن، ۱۳۹۴، ص.

دین مقدس اسلام تمام زنان و مردان را مکلف نموده است تا در راه کسب علم و دانش سعی و تلاش نمایند. کسب علم برای تکامل مادی و معنوی انسان ها بسیار مهم و حیاتی است. در دین مقدس اسلام کسب علم از اهمیت بسیار بالایی برخوردار است.

خداوند ج در قرآن کریم بیش از صد بار از اصطلاح علیم به معنی دانا را به خود خطاب کرده است و دانش را بهترین وسیله تحول و تکامل زندگی مادی و معنوی فرد و جامعه معرفی می دارد. (حسن، ۱۳۹۴، ص. ۳۰۷)

خداوند متعال در آیه ۳۲ سوره نسا می فرماید:

ترجمه: « برای مردان از آنچه به اختیار کسب کرده اند بهره است و برای زنان نیز از آنچه به اختیار کسب کرده اند بهره است.»

اهمیت علم در دین مقدس اسلام به اندازه بود که یکی از راه های آزاد شدن اسیران در جنگ بدر توسط مسلمین، آموزش دادن و آموختن علم به مسلمین بود.

بعد از جنگ بدر در سال ۶۲۴ م که به نفع مسلمانان پایان یافت تعدادی از مشرکین به اسارت گرفته شده اند. زمانیکه فقرای این اسیران بدون فدیة آزاد می شدند باقی اسیران که خواندن و نوشتن می دانستند قرار شد به جای پرداخت فدیة (چهار هزار درهم هر نفر) به ده تن از کودکان خواندن و نوشتن بیاموزند. و بدین وسیله آزاد گردند. این قراری بود که در جنگ ثبت شده و در تاریخ نظیری ندارد. (حسن، ۱۳۹۴، ص. ۳۱۶)

همه این موارد دلالت بر اهمیت علم و دانش از دیدگاه دین مقدس اسلام دارد که برای کسب علم و دانش جایگاه والایی را قایل شده است. زن در کسب علم و دانش با مرد برابر است زمانی که اسلام طلب علم و دانش را بر مرد و زن واجب نمود هیچ تفاوتی میان زن و مرد قایل نشده است.

بخش سوم

زنان و آزادی

آزادی در فرهنگ ها و جوامع مختلف برداشت ها و تعاریف مختلف دارد ولی در میان این همه تعاریف می توان به اصول مشترک دست یافت و آزادی را تعریف کرد.

واژه آزادی طبق نظر برخی از واژه اوستایی « آزانه » و یا واژه پهلوی « آزاتیه » گرفته شده و در زبان فارسی در معانی مختلف به کار رفته است. از جمله رها بودن، یله بودن، منقطع بودن، خالص بودن، آزاد مردی، خلاصی، شادی، خرمی، قدرت انجام و ترک عمل، قدرت انتخاب، حریت، اختیار، عتق، خشنودی و غیره. (فارسی، ۱۳۸۲)

کلمه آزادی از جمله واژه های است که افکار دانشمندان و صاحب نظران و نویسندگان را به خود جلب کرده است به طوری که تعاریف مختلفی از آن شده است. ولی تا به هنوز دانشمندان به تعریف روشنی از آزادی دست نیافته اند. البته این فراوانی اندیشه ها و اختلاف نظر ها را می توان معلول اختلاف اندیشه ها و جهان بینی ها و دید انسان ها نسبت به انسان شناسی دانست.

در جایی دیگر آزادی این گونه تعریف شده است:

آزادی به معنا رها بودن از هر قید و بند و نبودن مانع بر سر راه فرد و این که هر کسی هر کاری مایل است و دوست دارد، انجام دهد. (خامنه ای، ۱۳۷۷)

موضوع مورد بحث حدود آزادی است و این که آزادی انسان باید محدودیت داشته باشد. دین مقدس اسلام آزادی بدون قید و شرط را نمی پذیرد و آن را محدود و مهار می نماید.

از توصیف روند آزادی پی می بریم که واژه آزادی بر ترک اسارت، رفع گرفتاری، گسستن بند، دفع قهر و غلبه دیگران، فروافکندن بار سنگین تکالیف تحمیلی اطلاق می شود. و از آن، پشت سر نهادن اسارت و انتقال از آن

وضعیت به وضعیت متضاد است. هم چنین پی می بریم که آزادی تنها به معنا یک حالت و وضعیت نیست بلکه به معنا سیر از حالت اسارت به وضعیت هم می باشد. (فارسی، ۱۳۸۲)

برای تحقق آزادی موجودیت عناصر ذیل لازم و ضروری می باشد:

- ❖ انسان
- ❖ توانایی انسان برای رشد و تکامل
- ❖ علاقه انسان برای رشد معنوی
- ❖ عوامل اخلاق گر
- ❖ کنش اخلاق به شکل منع
- ❖ محیط
- ❖ واکنش انسان علیه عوامل اخلاق گر
- ❖ تشدید روز افزون کشمکش ها
- ❖ پیروزی و رهایی از اسارت

بحث آزادی یکی از موضوعات مهم در نگاه قرآنکریم و اسلام است و از جمله وظایف حکومت اسلامی محسوب می شود.

حکومت اسلامی در قبال جامعه دو وظیفه دارد یک نوع وظایف مربوط به امور معنوی و نوع دیگر وظایف مربوط به رفاه مادی است. (علیزاده، ۱۳۸۲)

در بسیاری از ایده ها و فلسفه های اجتماعی غیر دینی، آزادی پدیده بیرونی و ایجاد کردنی است نه پدیده ذاتی، درونی و همزاد با بشر. از این رو در ماهیت و واقعیت آزادی مبتنی بر مفاهیم بشر ساخته، خشک، مصنوعی، شکننده، غیر هارمونیک و در بسیاری از موارد کاذب و غیر واقعی می باشد.

دین مقدس اسلام در مورد آزادی به شدت توجه نموده و انسان را آزاد از هر نوع وابستگی و جبر می داند. زن در اسلام از حق آزادی برخوردار است و باید آرای درست او مورد توجه قرار بگیرد. اسلام هیچ تفاوتی را میان زن و مرد از نگاه داشتن آزادی قایل نیست و به هر دوی آنها حق یکسانی را قایل شده است.

از قرآن و تاریخ گزارش شده که زنان نه تنها عقاید خود را آزادانه بیان می کردند بلکه با پیامبر و یا سایر رهبران مسلمان بحث کرده و در مباحثات جدی اشتراک می کردند. (زیدان، ۱۳۹۴، ص. ۱۹۰)

در برخی مواقع موارد وجود داشت که زنان در مورد مسایل عمومی با خلیفه مخالفت می کردند و خلیفه هم در صورت که آرای زنان مورد قبول واقع می شد نظر آنان را می پذیرفت. تاریخ اسلام گواه آن است که زنان در زندگی اجتماعی به خصوص در حالات اضطراری اشتراک می کردند، ارتش اسلام را همراهی می کردند از زخمی ها پرستاری می کردند و به این ترتیب نقش فعالی را در بخش فتوحات اسلام ایفا می کردند.

اسلام به زن این حق را داده است که در عقد قرار داد ها، معاملات، کسب درآمد و مالکیت مستقل خودش مالکیت اش را به دست بگیرد و مال و دارایی او به اندازه مرد مورد احترام است.

دین مقدس اسلام زنان را دارای آزادی های می داند ولی آنان را مکلف به رعایت برخی از محدودیت ها نموده است برخی از آنها عبارتند از:

✓ رعایت حجاب: دین مقدس اسلام زنان را مکلف به حفظ پوشش در اجتماع نموده است. خداوند متعال در قرآن کریم می فرماید: « به زنان با ایمان بگو چشمان خود را فروگیرند و دامان خویش را حفظ کنند و زینت خود را جز آن مقدار که ظاهر است آشکار ننمایند و روسری های خود را بر روی خود افکنند و زینت خود را آشکار نسازند.»

✓ خودداری از گفتار نادرست: زنان از گفتار نادرست با مردان نا محرم منع شده اند. در قرآن کریم آمده است:
« ای همسران پیامبر... بنابر این به گونه هوس انگیز سخن نگویند که بیمار دلان بر شما طمع کنند و سخن شایسته بگویند.»

✓ رعایت حقوق خانواده: زنان دارای مسولیت های زیادی در خانواده هستند بنا کار آنها در بیرون از خانه باید به گونه باشد که مانع رسیدگی آنها به امور منزل نشود. زن و مرد در انسانیت مساوی و مشابه هستند. زن به دلیل انسان بودنش آزاد آفریده شده است.

✓ عفت و حیا: برای این که زن راحت بتواند در جامعه حضور یابد و تبلیغ آزادی اجتماعی خود کند خود باید زمینه این تبلیغ را فراهم نماید. (داوودی، ص ۵۲)

زن مسلمان مکلف به رعایت عفت و حیا در موارد ذیل است:

- در رفت و آمد
- در راه رفتن
- در سخن گفتن
- در نگاه کردن
- در رفتار

دین مقدس اسلام حقوق و آزادی های را برای زنان در نظر گرفته و حقوق را برای شان قایل شده است. بنا زنان می توانند با رعایت شرایط احکام اسلامی در اجتماع حضور یافته و در بخش های سیاسی، اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی مشارکت نمایند و از آزادی های لازم در جامعه برخوردار باشند.

نتیجه گیری

زنان به عنوان یکی از بخش های اصلی اجتماع، از تاثیر و جایگاه بسیار بالایی در جامعه برخوردار هستند. آنان نه تنها در خانواده بلکه در اجتماع و در بخش های اجتماعی، سیاسی، اقتصادی و فرهنگی می توانند نقش موثری را ایفا نمایند. نقش و جایگاه زنان در خانواده تعیین کننده نقش و جایگاه آنان در اجتماع است.

دین مقدس اسلام برای زنان و مردان حقوق را در نظر گرفته است که برخی از این حقوق عمومی بوده و مربوط به زن و مرد می گردد و برخی دیگر از آنها خصوص بوده و صرفا به مسایل مربوط به زنان بر می گردد.

حقوق و وجایب که از طرف اسلام برای زنان و مردان تعیین شده دارای مساوات هستند اما یکسان نیستند. زیرا فطرت زن و مرد با هم متفاوت است. امروزه برخی از کشور های که زن و مرد را دارای حقوق و توانایی های یکسان می دانند در رابطه به این موضوع دچار مشکلات شده اند. زنان در این کشور ها با مشکلات در زمینه کاری روبه رو هستند زیرا زنان توانایی بالایی برای انجام کار های شاقه را ندارند و اگر مجبور شوند چنین کار های را برای امرار معاش انجام بدهند احتمال دارد با مشکلات در زمینه سلامتی روبه رو شوند.

امروزه یکی از مسایل مهم در مورد زنان را مشارکت زنان در مسایل سیاسی تشکیل می دهد. گرچه این موضوع از یک قرن قبل به این طرف مورد توجه غرب قرار گرفته است ولی دین مقدس اسلام از چهارده قرن قبل به این موضوع اشاره کرده است. در صدر اسلام می توان به نمونه های زیادی اشاره کرد که در آن زنان در مسایل سیاسی اشتراک نموده و نقش موثری را ایفا کرده اند.

اگر جامعه بخواهد سعادت مند باشد و با مشکلات روبه رو نشود باید سرمایه گذاری مناسبی در رشد و توسعه اقتصادی زنان پیاده نماید. رشد و توسعه اقتصادی زنان در سایه بالا بردن آگاهی های آنان می تواند باعث رشد و انکشاف جامعه شود.

دین مقدس اسلام تمام زنان و مردان را مکلف نموده است تا در راه کسب علم و دانش سعی و تلاش نمایند. کسب علم برای تکامل مادی و معنوی انسان ها بسیار مهم و حیاتی است. در دین مقدس اسلام کسب علم از اهمیت بسیار بالایی برخوردار است.

دین مقدس اسلام در مورد آزادی به شدت توجه نموده و انسان را آزاد از هر نوع وابستگی و جبر می داند. زن در اسلام از حق آزادی برخوردار است و باید آرای درست او مورد توجه قرار بگیرد. اسلام هیچ تفاوتی را میان زن و مرد از نگاه داشتن آزادی قایل نیست و به هر دوی آنها حق یکسانی را قایل شده است.

دین مقدس اسلام حقوق و آزادی های را برای زنان در نظر گرفته و حقوق را برای شان قایل شده است. بنا زنان می توانند با رعایت شرایط احکام اسلامی در اجتماع حضور یافته و در بخش های سیاسی، اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی مشارکت نمایند و از آزادی های لازم در جامعه برخوردار باشند.

پیشنهادات

- برای مشارکت زنان در امور اجتماعی و تلاش برای سهم بیشتر شان در فعالیت های اجتماعی فرهنگ سازی صورت بگیرد.
- زمینه برای اشتغال و کار زنان فراهم شود.
- ایجاد شرایط شغلی برای زنان متناسب با مسولیت های خانواده گی آنان.
- فراهم نمودن زمینه برای آموزش و رشد زنان.
- شایسته سالاری و بهره گیری از توانمندی های شغلی زنان.
- حمایت از زنان شاغل و تلاش برای رفع مشکلات و محدودیت های شغلی آنان.
- حمایت از زنان کار آفرین در امور اجتماعی و اقتصادی.
- توجه به ظرفیت ها و توانایی های زنان و اتخاذ برنامه های برای رشد و شکوفایی ظرفیت ها و توانایی های آنان.
- اصل عدالت و برابری باید در جامعه رعایت شود و کلیشه های مربوط به زنان باید از بین برده شود.
- زنان هم باید با اتخاذ برنامه ها و ایجاد سازمان ها سهم شان را در رشد و پیشرفت زنان اجتماع اجرا نمایند.
- ضرورت پشتیبانی حقوق اقتصادی و سیاسی زنان از سوی دولت.
- مسایل و مشکلات زنان برای اشتراک در جامعه باید مورد بررسی قرار بگیرد و برای رفع آن، برنامه های روی دست گرفته شود.

فهرست منابع

- ۱ - آیت الهی، زهرا، (۱۳۸۷)، زنان دین گستر در تاریخ اسلام.
- ۲ - ایوبی، یاشار، (۲۰۲۱)، شخصیت و حقوق زن در اسلام.
- ۳ - اسد علیزاده، اکبر، (۱۳۸۲)، آزادی و اسلام.
- ۴ - باقری، شهلا، ملک‌شاه، آرزو، (۱۳۹۰)، مطالعه تطبیقی حق حیات زن از دیدگاه اسلام و غرب، پژوهش نامه زنان.
- ۵ - تقوی، صادقی، (۱۳۸۱)، نگاهی به جایگاه زن در اسلام، مجله مبلغان
- ۶ - بجنوردی، سید محمد موسوی، (۱۳۸۳)، حقوق زن در اسلام، حوزه های تخصصی علوم سیاسی.
- ۷ - حسن، رفعت، مترجم، مجددی، روح الله، (۱۳۹۴)، حقوق و وجایب زن در اسلام، انتشارات سعید.
- ۸ - حسینی، علی علی، جمعه زاده، سید جواد امام، پوررنجبر، مهدیه، نظری، مینا، (۱۳۹۲)، بررسی رابطه جامعه پذیری و مشارکت سیاسی زنان، پژوهش نامه زنان.
- ۹ - خامنه ای، سید علی حسینی، (۱۳۷۷)، آزادی از نظر اسلام و غرب.
- ۱۰ - داوودی، سمانه، چگونگی آزادی زن در اجتماع از منظر اسلام، فصلنامه مطالعات پژوهشی زن.
- ۱۱ - رید، ایولین، مترجم، مقصودی، افشنگ، (۲۰۲۱)، آزادی زنان
- ۱۲ - زیدان، عبدالکریم، مترجم، رستمی، سهیلا، (۱۳۹۴)، حقوق و تکالیف زن در اسلام.
- ۱۳ - عزیز، حسین، (۱۳۹۴)، جایگاه علمی زنان در تاریخ نگاری مسلمین، فصلنامه پژوهش های تاریخی.
- ۱۴ - علیزاده، مرجان، (۱۳۸۹)، نقش اشتغال زنان در توسعه، فصلنامه زن و فرهنگ.
- ۱۵ - فارسی، جلال الدین، (۱۳۸۲)، مفهوم و واقعیت آزادی.
- ۱۶ - قمی، نعیمه کبیری، زواریانی، سمیرا معصومی، (۱۳۹۸)، نقش تربیتی زن در جامعه اسلامی.
- ۱۷ - محجوب، حبیب زمانی، (۱۳۹۰)، جایگاه و نقش زنان صدر اسلام در بیعت و هجرت.

۱۸ - مطهری، مرتضی، نظام حقوق زن در اسلام، سایت نسیم مطهر.

۱۹ - وارث، فرخ سادات، (۱۳۷۸)، مقام زن در اسلام، حوزه های تخصصی علوم اسلامی.